

Kultur- og
likestillingsdepartementet

Handlingsplan

Handlingsplan mot muslimfiendtlighet 2025–2030

Handlingsplan mot muslimfiendtlighet 2025–2030

Innhold

Forord	6
Tiltaksversikt	8
1 Innledning	10
Forsterket innsats mot rasisme og diskriminering: regjeringens innsatsområder	10
Muslimer i Norge	11
Diskriminering, rasisme og muslimfiendtlighet	12
2 Utfordringer	14
Befolkningens holdninger til muslimer	14
Diskriminering og hets	16
Hatkriminalitet	20
Ekstremisme	21
Medieomtale og hatefulle ytringer på nett	24
Situasjonen internasjonalt	25
Konsekvenser av rasisme, diskriminering og hets	27
3 Innsatsområde 1: Dialog og et velfungerende demokrati	29
4 Innsatsområde 2: Kunnskap og kompetanse	34
5 Innsatsområde 3: Trygghet og sikkerhet	38
6 Innsats utenfor Norge	41
Litteraturliste	44

Forord

Regjeringens mål er et likestilt og mangfoldig samfunn som er trygt og godt for alle. Med denne handlingsplanen forsterker og fornyer regjeringen innsatsen mot muslimfiendtlighet. Vi kommer med 30 tiltak som skal bidra til å forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering av muslimer – både i og utenfor Norge.

Mange muslimer opplever stereotypisering, diskriminering og rasisme. Over én av fem i den norske befolkningen har muslimfiendtlige holdninger, mens omtrent én av tre har utpregede fordommer mot muslimer. I en undersøkelse oppgir mer enn halvparten av muslimer i Norge at de har vært utsatt for diskriminering det siste året. Vi vet også at muslimer utsettes for diskriminering på flere ulike arenaer, for eksempel i arbeidslivet, i det offentlige rom og i møte med offentlige tjenester.

Muslimfiendtlighet rammer først og fremst muslimer. Men det rammer også storsamfunnet som helhet – og derfor oss alle. Et samfunn uten diskriminering og rasisme er et tryggere og bedre samfunn for alle.

Regjeringen takker for verdifulle innspill fra sivilt samfunn til handlingsplanen, som har vært utgangspunktet for flere av tiltakene. Målet er at tiltakene skal motvirke muslimfiendtlighet i Norge.

Handlingsplanen mot muslimfiendtlighet inngår også som en del av regjeringens arbeid for å forsterke og fornye innsatsen mot rasisme, diskriminering og hets på bakgrunn av etnisitet og religion. Handlingsplanen har tre prioriterte innsatsområder: (1) dialog og et velfungerende demokrati, (2) kunnskap og kompetanse, og (3) trygghet og sikkerhet. Handlingsplanen omfatter også myndighetenes innsats mot muslimfiendtlighet utenfor Norge.

Likestilling, ikke-diskriminering og antirasisme er grunnleggende for et sterkt og godt fungerende, demokratisk samfunn. Det vil si et åpent samfunn hvor vi har gjensidig tillit til hverandre, der alle har muligheten til å delta på like fot. Der det er rom for å ytre seg, uten å risikere å bli hetset eller trakassert. Dette er et ansvar vi alle må ta, men det trengs også politisk handling. Med denne handlingsplanen tar regjeringen kampen mot muslimfiendtlighet på alvor.

På vegne av regjeringen,

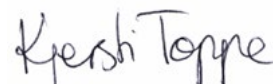
Jonas Gahr Støre
statsminister

Lubna Jaffery
kultur- og likestillingsminister

Tonje Brenna
arbeids- og inkluderingsminister

Kjersti Toppe
barne- og familieminister

Bjørn Arild Gram
forsvarsminister

Jan Christian Vestre
helse- og omsorgsminister

Emilie Enger Mehl
justis- og beredskapsminister

Erling Sande
kommunal- og distriktsminister

Kari Nessa Nordtun
kunnskapsminister

Espen Barth Eide
utenriksminister

Oslo, 13. desember 2024

Tiltaksoversikt

Innsatsområde 1: Dialog og et velfungerende demokrati

- 1 Etablere en muslimsk veiviserordning
- 2 Styrke tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer
- 3 Øke støtten til Stopp hatprat
- 4 Styrke motstandskraften mot desinformasjon
- 5 Videreføre tilskuddene til dialog, debatt, samarbeid og kunnskapsutvikling på tros- og livssynsfeltet
- 6 Styrke freds- og menneskerettighetssentrene
- 7 Styrke demokratiopplæring, kritisk tenkning og elevmedvirkning
- 8 Oppdatere veilederen om hatefulle ytringer, hets og trusler mot politikere

Innsatsområde 2: Kunnskap og kompetanse

- 9 Undersøke befolkningens holdninger til etniske og religiøse minoriteter hvert femte år
- 10 Innhente kunnskap om muslimers levekår og livskvalitet
- 11 Innhente kunnskap om muslimers møte med kommunen
- 12 Innhente kunnskap om konsekvensene av rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på samfunnsdeltakelse
- 13 Innhente kunnskap om rasisme i idretten
- 14 Bedre informasjon til barn og unge om rasisme, diskriminering og gruppefiendtlighet
- 15 Styrke Dembras arbeid mot muslimfiendtlighet
- 16 Evaluere Dembra

17	Videreføre støtten til Stiftelsen 10. august sitt minne- og læringscenter
18	Forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering på arbeidsplassen
19	Utvikle metoder for å kartlegge opplevd rasisme og diskriminering
20	Tilrettelegge for kompetanseheving om mangfold hos ledere i helse- og omsorgstjenestene
21	Kartlegge sammenhengen mellom helse og opplevd rasisme og diskriminering

Innsatsområde 3: Trygghet og sikkerhet

22	Ivareta en god dialog mellom politiet og muslimske trossamfunn
23	Styrke politiets kompetanse om hatkriminalitet
24	Videreutvikle statistikk og analyse av anmeldt hatkriminalitet
25	Sikre et mangfoldsperspektiv i politiets opplæring, utdanning og lederutvikling
26	Styrke likestilling og mangfold i Forsvaret

Innsats utenfor Norge

27	Ta opp brudd på muslimers rett til tros- og livssynsfrihet og intoleranse mot muslimer internasjonalt
28	Styrke innsatsen for å bekjempe muslimfiendtlighet gjennom internasjonalt samarbeid
29	Styrke demokrati, menneskerettigheter og rettsstat gjennom EØS-midlene
30	Dele Norges erfaringer med å bekjempe muslimfiendtlighet i internasjonale fora

Innledning

Med *Handlingsplan mot muslimfiendtlighet 2025–2030* forsterker og fornyer regjeringen innsatsen mot diskriminering av og rasisme rettet mot muslimer.

Denne handlingsplanen erstatter *Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer (2020–2023)* som var den første nasjonale handlingsplanen mot muslimfiendtlighet i Norge.

Forsterket innsats mot rasisme og diskriminering: regjeringens innsatsområder

Regjeringens mål er en forsterket og fornyet innsats mot rasisme, hets og diskriminering på grunn av etnisitet og religion. Dette er fordi regjeringen vil at alle skal føle seg trygge og ha muligheten til å delta på lik linje. Vi vil sikre et velfungerende demokrati med gjensidig respekt mellom mennesker. Vi skal fortsette arbeidet med å bygge kunnskap og kompetanse om rasisme og diskriminering i ulike deler av samfunnet. Alle i Norge skal oppleve trygghet og sikkerhet, uavhengig av bakgrunn. Alle har rett til å ytre seg, men ingen skal hetses på bakgrunn av sin etniske eller religiøse bakgrunn. Slik vil vi fortsette å styrke samfunnet vårt og ivareta de verdiene vi setter så høyt: tillit,

likestilling og demokrati. Alle har et ansvar for å motvirke muslimfiendtlighet, så vel som alle andre former for rasisme og diskriminering.

Regjeringen har også lagt frem *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024–2027*¹ og *Handlingsplan mot antisemittisme 2025–2030*,² som ble lansert henholdsvis i november 2023 og november 2024. *Handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025–2030* kommer i begynnelsen av 2025. Handlingsplanene skal ses i sammenheng. Sammen utgjør de en kraftfull innsats mot rasisme, hets og diskriminering på grunn av etnisitet og religion.

Basert på de ovennevnte målene har regjeringen fastsatt tre felles innsatsområder for handlingsplanene mot antisemittisme, muslimfiendtlighet og hets og diskriminering av samer: «dialog og et velfungerende demokrati», «kunnskap og kompetanse» og «trygghet og sikkerhet».

¹ Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2023

² Kommunal- og distriktsdepartementet, 2024

Foto: AdobeStock

Boks 1: Regjeringens handlingsplaner og innsatsområder

Det er fire nasjonale handlingsplaner mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion:

- *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024–2027*
- *Handlingsplan mot antisemittisme 2025–2030*
- *Handlingsplan mot muslimfiendtlighet 2025–2030*
- *Handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025–2030 (lanseres i begynnelsen av 2025)*

Regjeringen har definert tre felles innsatsområder i handlingsplanene mot antisemittisme, muslimfiendtlighet og hets og diskriminering av samer:

1. Dialog og et velfungerende demokrati
2. Kunnskap og kompetanse
3. Trygghet og sikkerhet

Handlingsplanen mot muslimfiendtlighet er dynamisk, slik at tiltak kan justeres underveis og nye kan komme til. Tiltakene gjennomføres innenfor de til enhver tid gjeldende budsjetttrammene til de ansvarlige departementene.

Muslimer i Norge

Norge er et mangfoldig samfunn og muslimer utgjør en del av dette mangfoldet.³ Islam omfatter en rekke retninger, fortolkninger, praksiser og uttrykksformer. Muslimer i Norge, som i resten av verden, kommer fra ulike bakgrunner og har forskjellige tilnærminger til sin tro. Det er med andre ord en rik variasjon i hvordan muslimer i Norge lever sine liv, praktiserer sin tro og uttrykker sin identitet. Muslimer som gruppe er mer sammensatt enn den offentlige debatten kan gi inntrykk av.

³ Kulturdepartementet, 2020, s. 16-17

Antallet medlemmer i muslimske trossamfunn i Norge er 190 452.⁴ Samtidig bor det nok flere personer i Norge, som identifiserer seg som muslimer, men som ikke er medlem av et trossamfunn.

En undersøkelse om hverdagsliv og integrering blant innvandrere i Norge viser at muslimer opplever en større barriere mot integrering i hverdagen enn andre religiøse grupper.⁵ Et funn er at muslimer i like stor grad som andre nordmenn ser på seg selv som norske, men opplever i mindre grad enn andre å bli *anerkjent* som norske. Gapet mellom opplevelsen av egen identitet som norsk og opplevelsen av andres anerkjennelse av denne identiteten er med andre ord større for muslimer enn andre grupper. Muslimer rapporterer også om mer diskriminering og negative hendelser i hverdagen, og opplever oftere at diskrimineringen skyldes religiøs tilhørighet. Også når det gjelder mer alvorlige forhold som hat, trusler og vold, er muslimer mer utsatt enn kristne og personer som ikke har en religiøs tro.

Diskriminering, rasisme og muslimfiendtlighet

Undersøkelser gjennomført av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret), viser at befolkningens holdninger til muslimer har blitt bedre siden første undersøkelse i 2017.⁶ I nyere undersøkelser rapporterer imidlertid de muslimske respondentene om en økning i negative opplevelser og diskriminering. Eksempler på negative opplevelser kan være å bli gitt en følelse av å ikke tilhøre i Norge eller å oppleve trakassering.⁷ Andre studier viser også at muslimer i Norge og internasjonalt rammes av diskriminering, rasisme og muslimfiendtlige holdninger og handlinger.⁸

Likestillings- og diskrimineringsloven definerer «**diskriminering**» som at noen blir behandlet dårligere enn andre på grunn av ett eller flere forhold ved personen det gjelder, og uten at forskjellsbehandlingen er saklig, nødvendig og forholdsmessig. Slike forhold kan for eksempel være personens religion, livssyn eller etnisitet.⁹ Det er også diskriminering hvis en tilsynelatende nøytral handling likevel fører til at noen blir dårligere behandlet enn andre, for eksempel på grunn av deres religiøse tilhørighet.¹⁰ Når ulike tilfeller behandles likt, og det ikke tas hensyn til ulikhetene, kan det føre til at handlingen får skjeve virkninger.¹¹

⁴ SSB, 2024

⁵ Dalen m.fl., 2024, s. 143

⁶ Moe, 2022, s. 14

⁷ Moe, 2022, s. 10

⁸ Se for eksempel Dalen m.fl., 2024; Ishaq m.fl., 2024; Banafsheh m.fl., 2021

⁹ Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017, § 7, jf. § 6

¹⁰ Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017, § 8, jf. § 6

¹¹ Prop. 88 L (2012–2013), punkt 2.1.2

Mange opplever å bli diskriminert på grunnlag av flere forhold samtidig, såkalt «**sammensatt diskriminering**». For eksempel kan en person oppleve å bli diskriminert i en ansettelsesprosess på grunn av religion og kjønn, eller man kan oppleve å bli diskriminert på grunn av en unik kombinasjon av diskrimineringsgrunnlag som gjensidig påvirker hverandre, for eksempel dersom en kvinne med etnisk minoritetsbakgrunn, som bruker hijab, forskjellsbehandles på grunn av fordommer knyttet til kombinasjonen kjønn, religion og etnisitet.¹²

Det finnes ikke én allmenngyldig forståelse av begrepet «**rasisme**». Straffelovens bestemmelse mot hatefulle ytringer og hatkriminalitet omfatter grove rasistiske ytringer og handlinger, men ut over dette er ikke rasisme definert i lovverket. Felles for ulike forståelser av rasisme er antakelsen om at individer kan reduseres til en gruppetilhørighet, enten gruppetilhørigheten knyttes til etnisitet, hudfarge, kultur eller religion, og at slike kjennetegn antas å være entydige og uforanderlige.¹³ Siden terrorangrepet i USA 11. september 2001 har det vært en utvikling fra rasisme og diskriminering på grunnlag av etnisitet til rasisme og diskriminering på grunnlag av religion.¹⁴

Det finnes heller ingen omforent definisjon av «**muslimfiendtlighet**». Bangstad og Døving (2023) definerer muslimfiendtlighet som «utbredte negative fordommer, uriktige eller sterkt overdrevne negative påstander om muslimer, og handlinger og praksiser som angriper, ekskluderer eller diskriminerer mennesker på bakgrunn av at de er eller antas å være muslimer».¹⁵ Denne definisjonen legger til grunn en aktiv fiendtlighet mot muslimer, og anerkjenner samtidig at man ikke nødvendigvis behøver å være muslim for å oppleve muslimfiendtlighet. Muslimfiendtlighet kan også forstås som en form for rasisme, som gir grobunn for frykt for – og fiendtlighet rettet mot muslimer, og som resulterer i individuell og systematisk diskriminering, eksklusjon og vold mot muslimer og personer som antas å være muslimer.¹⁶

Det er ikke utbredt enighet om hvilket begrep som bør benyttes for å beskrive fiendtlighet og rasisme rettet mot muslimer.¹⁷ I internasjonal forskning brukes ofte begrepet «islamofobi».¹⁸ I norsk sammenheng har bruken av dette begrepet, som kan forstås som et synonym til «muslimfiendtlighet», blitt problematisert. «Fobi» betyr tvangsmessig, nevrotisk frykt eller avsky for noe bestemt, og begrepet «islamofobi» kan derfor tolkes som en sykdomstilstand, der man er et passivt offer av en frykt for islam og muslimer.¹⁹ Fordi bruken av «islamofobi» som begrep er omdiskutert, brukes «muslimfiendtlighet» i denne handlingsplanen.

¹² Prop. 81L (2016–2017), s. 113

¹³ Bangstad & Døving, 2015, s. 16; Døving, 2022, s. 161

¹⁴ NOU 2024: 3

¹⁵ Bangstad & Døving, 2023, s. 95

¹⁶ Green, 2015, s. 355; Nevøy, 2022, s. 14

¹⁷ Banafsheh m.fl., 2021, s. 319

¹⁸ Hoffmann & Moe, 2017, s. 24

¹⁹ Jupskås, 2013, s. 97; Nevøy, 2022, s. 13

Utfordringer

Muslimfiendtlighet er et problem i Norge og internasjonalt. Forekomsten av muslimfiendtlige holdninger i befolkningen fører til at mange muslimer, og personer som antas å være muslimer, opplever fordommer, diskriminering og rasisme. Noen muslimer lever i frykt for hatytringer og hatkriminalitet.

Befolkningens holdninger til muslimer

Undersøkelser viser at muslimer i Norge opplever diskriminering, fordommer og negative holdninger.²⁰ Negative holdninger kan komme til uttrykk på ulike måter og forekommer blant annet på arbeidsplassen, i skolen, på fritidsarenaer, på nettet og i møte med offentlige tjenester. Selv om forekomsten av muslimfiendtlige holdninger i befolkningen har gått noe ned de siste årene, er både muslimfiendtlige holdninger, fordommer mot og stereotypiske forestillinger om muslimer fortsatt utbredt i den norske befolkningen.²¹

Senter for studier av holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) har undersøkt befolkningens holdninger til jøder og muslimer i 2012, 2017 og 2022.²² I tillegg utførte HL-senteret en nedskalert versjon av undersøkelsen i 2024, for å måle om det har vært en utvikling i befolkningens holdninger til jøder og muslimer etter terrorangrepet i Israel 7. oktober 2023 og den påfølgende krigen mellom Israel og Hamas/Hizbollah.²³

²⁰ Moe, 2022; Moe & Døving, 2022; Barstad, 2024; Banafsheh m.fl., 2021

²¹ Moe, 2022, s. 14

²² Moe, 2022; Hoffmann & Moe, 2017; HL-senteret, 2012

²³ HL-senteret, 2024. Se delkapittel «Situasjonen internasjonalt» for utdypende informasjon om HL-senterets undersøkelse fra 2024.

I 2024 hadde 22,1 prosent i befolkningen det som betegnes som muslimfiendtlige holdninger.²⁴ I 2022 var andelen i befolkningen med muslimfiendtlige holdninger på 22,6 prosent, mens den var på 27 prosent både i 2017 og 2012.²⁵ Med andre ord har forekomsten av muslimfiendtlige holdninger i Norge gått noe ned siden 2012.²⁶ Likevel er det fortsatt mange som har muslimfiendtlige holdninger, og det er blant menn, eldre og personer med lav utdanning at dette er mest utbredt.

Videre viser rapporten fra 2022 at 31 prosent av befolkningen har utpregede fordommer mot muslimer, som er en nedgang fra 34,1 prosent i 2017.²⁷ I 2024 var andelen omtrent den samme som i 2022 (31,3 prosent).²⁸ Blant annet oppga mer enn 30 prosent at de var enige i påstanden om at muslimer utgjør en trussel mot norsk kultur, og 26 prosent var enige i påstanden om at muslimer er mer voldelige enn andre. 25 prosent støttet påstanden om at muslimer ønsker å ta over Europa.²⁹

En påstand som også får stor støtte, er at muslimer selv har mye av skylden for økende muslimhets. 44 prosent av dem som har besvart HL-senterets undersøkelse, var enige i denne påstanden. Islamistisk terror og fordommer var faktorene som flest respondenter viste til for å forklare et negativt syn på muslimer hos enkelte i samfunnet. Mange oppga også lite kunnskap om islam i befolkningen og en ensidig fremstilling av muslimer og islam i mediene som viktige årsaker.

Rapporten presenterer også muslimers egne erfaringer. 43 prosent av muslimene i utvalget oppga at de «ofte» eller «noen ganger» har opplevd at personer har gitt dem en følelse av at de ikke hører til i det norske samfunnet. 36 prosent har opplevd at personer oppfører seg avvisende mot dem når de får vite om deres religiøse tilhørighet, mens 21 prosent har blitt utsatt for direkte trakassering. En tredjedel svarer også bekreftende på at de noen ganger unngår å vise sin religiøse tilhørighet på grunn av frykt for negative holdninger. Muslimer selv trekker frem opplevelser av at fordommene i befolkningen mot egen gruppe er blitt mer utbredt de siste fem årene.³⁰

Ifølge en undersøkelse fra Pew Research Center er likevel Norge ett av to land i Europa der befolkningen i størst grad oppgir at de er positive til å ha et muslimsk familiemedlem.³¹

²⁴ HL-senteret, 2024, s. 17

²⁵ Moe, 2022, s. 61; Hoffmann & Moe, 2017, s. 65; HL-senteret, 2012

²⁶ HL-senteret, 2024

²⁷ Moe, 2022, s. 56

²⁸ HL-senteret, 2024, s. 7

²⁹ Moe, 2022, s. 56

³⁰ Moe, 2022, s. 110

³¹ Pew Research Center, 2018

Diskriminering og hets

Mer enn halvparten av muslimer i Norge oppgir at de har vært utsatt for diskriminering det siste året, ifølge SSBs *Livskvalitetsundersøkelse* fra 2022.³² Tilsvarende funn fremgår av flere andre undersøkelser, som viser at erfaringer med diskriminering er utbredt og at muslimer utsettes for diskriminering på ulike arenaer.³³ En rapport fra 2024 viser at muslimer opplever mer diskriminering enn personer med andre trosretninger.³⁴

Spesielt arbeidslivet trekkes frem som en arena hvor muslimer opplever diskriminering, både i ansettelsesprosesser, ved interne opprykk på arbeidsplassen og i møter med fordommer fra klienter og kollegaer. Bruk av hijab, det å ha mørk hud eller et muslimsk navn gjør enkelte mer utsatt for diskriminering på arbeidsplassen.³⁵ Videre kan det å være innvandrere, kvinne og å bruke hijab, som et eksempel, øke sannsynligheten for å bli utsatt for sammensatt diskriminering.³⁶ Forskningen viser at det mangler gode rutiner for å håndtere erfaringer med diskriminering internt på arbeidsplasser.³⁷

Boks 2: Regjeringens innsats mot diskriminering i arbeidslivet

Diskriminering i arbeidslivet utgjør et betydelig hinder for tilgangen til arbeidsmarkedet. For å forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering i arbeidslivet, har *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024–2027* et særskilt fokus på veien inn og oppover i arbeidslivet.

Blant tiltakene som skal gjennomføres i perioden 2024–2027, er en kunnskapskampanje for å bevisstgjøre arbeidsgivere om ubevisste, negative holdninger som kan føre til diskriminering i arbeidslivet. Videre skal Arbeids- og velferdsetaten gjennom egne retningslinjer legge til rette for å ha flerkulturell kompetanse og holdningsbevissthet i sitt møte med personbrukere og arbeidsgivere.

³² Barstad, 2024. Respondentene ble spurt om de i løpet av de siste 12 måneder har opplevd å bli behandlet dårligere enn andre av forskjellige årsaker.

³³ Moe & Døving, 2022; Østerud m.fl., 2023; Barstad, 2024; Dalen m.fl., 2024, s. 95

³⁴ Dalen m.fl., 2024, s. 102

³⁵ Moe & Døving, 2022; Østerud m.fl., 2023

³⁶ For definisjon av sammensatt diskriminering, se kapittel om diskriminering, rasisme og muslimfiendtlighet.

³⁷ Moe & Døving, 2022, s. 35

Rapporten *Diskriminerings erfaringer blant muslimer i Norge* fra 2023 trekker frem skole og utdanning som arenaer der muslimer rapporterer om et bredt spekter av negative erfaringer. Erfaringene strekker seg fra trakassering fra medelever, til uvitenhet om og fiendtlighet mot islam blant lærere.³⁸ En kartlegging av personers opplevelse av rasisme og diskriminering i møte med Oslo kommune viser også at elever med muslimsk bakgrunn opplever undervisningen om islam som stigmatiserende i seg selv, ettersom islam ofte blir fremstilt som et problem og at elever med muslimsk bakgrunn blir sett på som utsatte.³⁹

Muslimer rapporterer om at de har avbrutt studier etter erfaringer med mye negativ oppmerksomhet knyttet til deres religiøse tilhørighet fra både medstudenter og lærere.⁴⁰ Samtidig er det også flere som har positive erfaringer fra universiteter og utdanningsinstitusjoner og opplever å bli møtt som en ressurs.⁴¹

Boks 3: Forebygging av rasisme og diskriminering i barnehagen og skolen

Det er en nær sammenheng mellom arbeidet mot hat, rasisme og diskriminering og arbeidet med å skape trygge og gode barnehage- og skolemiljø. Barnehageloven stiller krav om nulltoleranse mot krenkelser som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Barnehagen skal arbeide kontinuerlig for å forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø.

Opplæringsloven sier at alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, inkludering, trivsel og læring. Opplæringsloven fastslår at skolen skal motarbeide alle former for diskriminering og ha nulltoleranse mot krenkende oppførsel, som mobbing, vold, diskriminering, trakassering og rasisme. Skolen må jobbe systematisk for å motarbeide rasisme og fordommer som en del av skolens forebyggende arbeid.

I Meld. St. 34 (2023–2024) *En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. trinn* foreslår regjeringen flere viktige og helhetlige grep for å støtte opp om utviklingen av trygge og gode barnehage- og skolemiljø og forebygge krenkelser. Tiltakene i stortingsmeldingen går blant annet ut på å videreutvikle digitale støtte- og veiledningsressurser, videreføre «Læringsmiljøprosjektet», etablere skolemiljøteam og lage en ny strategi for et trygt og godt barnehage- og skolemiljø.

³⁸ Moe & Døving, 2022, s. 35-37

³⁹ Bangstad m.fl., 2022, s. 24 og 43

⁴⁰ Moe & Døving, 2022, s. 37

⁴¹ Bangstad m.fl., 2022, s. 37

Rapporten *Kartlegging av rasisme og diskriminering i møte med Oslo kommune* fra 2022 viser at muslimer, i større grad enn personer med annen religiøs tilhørighet, rapporterer om diskriminering i møte med offentlige tjenester som NAV, skole og helsevesenet.⁴² Muslimer rapporterer om diskriminering og ulike barrierer i møte med helsetjenesten i større grad enn personer med annen religiøs tilhørighet.

Boligmarkedet er også en arena hvor muslimer opplever diskriminering, mistillit og andre hindringer.⁴³ Rapporten *Diskrimineringserfaringer blant muslimer i Norge* fra 2023 indikerer at dette blant annet dreier seg om mistillit og

skepsis til muslimer som leietakere og naboer samt skepsis til synlig muslimsk tilstedeværelse i nærmiljøet. Flere muslimer har negative erfaringer, for eksempel med å bli avvist i leiemarkedet når utleier finner ut at familien har muslimsk bakgrunn.

Det foreligger lite systematisk kunnskap om muslimfiendtlighet innenfor idretts- og frivillighetssektoren. Den kunnskapen som foreligger, omhandler diskriminering generelt, og peker på at rasisme og diskriminering skjer på alle samfunnsområder, også i frivilligheten og på fritidsfeltet.⁴⁴

⁴² Bangstad m.fl., 2022, s. 69

⁴³ Moe & Døving, 2022, s. 8

⁴⁴ Kristiansen & Sonne, 2021; Proba samfunnsanalyse, 2023

Boks 4: Veileder for håndtering av rasisme og diskriminering i idretten

Mange, spesielt barn og unge, deltar i idrettsaktivitet organisert av Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komite (NIF). Norsk idrett har idrettsglede for alle som visjon, og NIFs formål er å arbeide for at alle mennesker gis mulighet til å utøve idrett ut fra sine ønsker og behov, uten å bli utsatt for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling. Rasisme og diskriminering er stikk i strid med NIFs visjon og formål.

Strategidokumentet *Idretten skal!* fastslår at «[i]dretten skal på alle nivåer praktisere nulltoleranse for enhver form for diskriminering og trakassering». Dette gjelder på alle idrettens ulike arenaer.

NIF har utarbeidet en veileder for håndtering av rasisme og diskriminering i idretten. Veilederen skal gjøre det lettere å rapportere, håndtere og reagere på rasisme og diskriminering i idretten, og gir noen

overordnede prinsipper for hvordan dette bør håndteres idrettssammenheng. Noen av prinsippene er som følger:

- *Idretten skal alltid reagere på rasisme og diskriminering.*
- *Alle i idretten har et ansvar for å reagere når de ser, hører eller registrerer rasisme og diskriminering.*
- *Alle henvendelser om rasisme og diskriminering skal tas alvorlig.*
- *Rasisme og diskriminering skal alltid få en reaksjon.*
- *Idretten har et særlig ansvar for at den som har opplevd rasisme eller diskriminering opplever trygghet for å kunne fortsette med sin deltakelse i idretten.*⁴⁵

Skann QR-koden for å lese NIFs veileder.

⁴⁵ Idrettsforbundet, 2020

Mange muslimer opplever også diskriminering i det offentlige rom. Erfaringene spenner fra negative blikk og kommentarer, til diskriminerende atferd og straffbare hatefulle ytringer og trusler. Muslimer forteller om hendelser der de blir utsatt for trakassering fra fremmede, som for eksempel å bli skjelt ut på bussen fordi de bruker hijab. Mange trekker også frem erfaringer det er vanskelig å sette ord på, som hverdagslige ytringer og handlinger fra fremmede, som virker ydmykende og knytter seg til stereotypiske oppfatninger om muslimer. Slike subtile former for rasisme og diskriminering omtales som mikroaggresjoner.⁴⁶

Negative fordommer og hets rammer særlig unge muslimer, noe som blir belyst i forskningsprosjektet «Radikalisering og motstand» ved Universitet i Oslo. Studien viser at unge muslimer utsettes for et stort spekter av hets, både gjennom direkte tilbakemeldinger og på mer subtile måter. Hetsen som påvirker mest, er den som skjer ansikt til ansikt og som er rettet mot de unge personlig. Truende kroppsspråk og dytting er andre eksempler på hvordan hetsen kommer til uttrykk. Unge som jobber i tjenesteytende næringer, opplever å få negative kommentarer knyttet til deres identitet som muslim. I studien fremgår det også at kvinner som bruker religiøse hodeplagg og menn med skjegg, er særlig utsatte, fordi de nevnte markørene gjør dem ekstra synlige.⁴⁷

Flere undersøkelser skiller ikke metodisk mellom diskriminering basert på etnisitet, religion eller for eksempel innvandrings-

bakgrunn. Det kan derfor være vanskelig å si sikkert i hvilken grad diskrimineringen er basert på religion alene, eller en blanding av flere forhold. For den som utsettes for diskriminering eller trakassering, er den negative effekten uansett den samme.⁴⁸

Hatkriminalitet

Hatkriminalitet er straffbare handlinger som helt eller delvis har sin bakgrunn i personers hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, religion, livssyn, seksuelle orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og/eller nedsatte funksjonsevne.⁴⁹ Anmeldelser av hatkriminalitet rettet mot muslimer har siden 2021 blitt registrert som særskilt hatmotiv i politiets straffesaksregister. Dette ble etablert som et eget hatmotiv som følge av et tiltak i *Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer (2020–2023)*.⁵⁰

Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet utgir årlig en rapport med oversikt over anmeldt hatkriminalitet. Fra 2022 til 2023 steg antall lovbrudd med religion som hatmotiv med i overkant av 28 prosent. Av sakene med motiv religion eller livssyn var omtrent 60 prosent av disse sakene rettet mot muslimer.⁵¹

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) sin kartlegging viser en økning i hatkriminalitet mot muslimer i etterkant av terrorangrep og årsmarkeringer for terrorangrep. Slike hendelser inkluderer blant annet angrep mot moskeer, muslimske kultursentre

⁴⁶ Moe & Døving, 2022, s. 42-44

⁴⁷ Banafsheh, m.fl., 2021

⁴⁸ Samfunnsøkonomisk analyse, 2024; Bufdir, 2024

⁴⁹ Politidirektoratet og Oslo politidistrikt, 2024, s. 5

⁵⁰ Kulturdepartementet, 2020, s. 40

⁵¹ Politidirektoratet og Oslo politidistrikt, 2024, s. 17

og muslimers hjem, særlig på fredager og andre religiøse helligdager. Som følge av dette opplever mange muslimer i økende grad ulike former for diskriminering, trakassering, hatefulle ytringer og angrep.⁵²

Ekstremisme

Personer med høyreekstreme, innvandrings- og muslimfiendtlige holdninger har utført terrorangrep i Norge. Angrepet på Al-Noor-moskeen i Bærum og det rasistisk motiverte drapet på terroristens utenlandsadopterte stesøster skjedde 10. august 2019. Terrorangrepene i Regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011 var også motivert av høyre-ekstremisme.

I 1985 sprengte en høyreekstrem mann en bombe ved ahmadiyya-muslimenes moské på Frogner i Oslo. I tillegg har terrorangrep som ble planlagt og utført av ekstreme islamister, bidratt til økt hat mot muslimer.⁵³ I kjølvannet av terrorangrepet i Oslo 25. juni 2022, som skjedde natten før prideparaden skulle gå av stabelen, gikk flere muslimer ut i mediene og rapporterte om at de hadde opplevd mer hat.⁵⁴

Under rettssaken etter angrepet i Bærum, kom det frem at terrorangrepet hadde ført til at flere i muslimske miljøer føler på utrygghet og usikkerhet i forbindelse med å delta i bønn i moskeene. Enkelte har på grunn av angrepet sluttet å gå i moskeen.

PST vurderer at høyreekstremisme og ekstrem islamisme utgjør de alvorligste terrortruslene i og mot Norge i 2024.⁵⁵ Både høyreekstremisme og ekstrem islamisme har en transnasjonal dimensjon, der inspirasjon skjer på tvers av landegrensene. Ifølge PST blir unge voksne og mindreårige radikalisert via høyreekstremer, digitale arenaer.

Boks 5: Terrorangrepet

10. august 2019

10. august 2019 ble Johanne Zhangjia Ihle-Hansen drept og Al-Noor-moskeen i Bærum utsatt for et terrorangrep. Drapet og terrorangrepet var motivert av høyreekstrem ideologi, rasisme og muslimfiendtlighet.

I etterkant av drapet og terrorangrepet tok Al-Noor-moskeen initiativ til å etablere Stiftelsen 10. august. Stiftelsen har bevart spor etter terrorangrepet og er i dag et minne- og læringssenter hvor ungdom kan snakke og lære om temaer som rasisme, muslimfiendtlighet, radikalisering og ekstremisme.

Minne- og læringssenteret ble etablert som et tiltak i *Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer (2020-2023)* og får øremerket driftstilskudd fra Kunnskapsdepartementet.

⁵² Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, 2024

⁵³ Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, 2024

⁵⁴ Samadian, 2023

⁵⁵ PST, 2024

Blomsterbuketter lagt ned utenfor Al-Noor Islamic Centre i etterkant av terrorangrepet mot moskeen i Bærum den 10. august 2019. Foto: Fredrik Hagen / NTB

Konspirasjonsfortellingene som deles i digitale høyreekstreme nettverk, fremmer ofte hat mot jøder eller muslimer, og noen retter sitt hat mot begge grupper.⁵⁶ Ofte henvises det til innbilte, pågående kulturkriger som truer såkalt «vestlig kultur». Fortellingene påstår at det pågår en demografisk omkalfatring gjennom masseinnvandring, og at den «hvite kristne befolkningen» i Europa er på vei til å bli erstattet av ikke-europeere.⁵⁷ Da 51 mennesker ble drept i et terrorangrep mot moskeer i Christchurch på New Zealand i 2019, refererte terroristen til en mye delt fortelling som påstår at det pågår et folkemord på «hvite».⁵⁸

Elementer fra de store konspirasjonsfortellingene er også til stede i hverdags-samtalen og i politisk debatt. Dette beskrives som «konspirasjonssnakk». Ekstremismekommisjonen beskriver normalisering av

ekstrem diskurs som «en prosess hvor språk eller elementer fra konspirasjonsfortellinger eller avhumaniserende og nativistisk retorikk tas inn i det offentlige ordskiftet».⁵⁹ Flere forskere påpeker at det er grunn til bekymring når begrepet «snikislamisering» tas i bruk av fremstående politikere, siden det kan bidra til å normalisere feilaktige forestillinger om at politiske motstandere bevisst legger til rette for en «muslimsk invasjon» av Europa.⁶⁰

Høyreekstreme grupper er også synlige i gatebildet. Organisasjonen Stopp islamiseringen av Norge (SIAN) sine konfronterende demonstrasjoner og dehumaniserende retorikk, som også har ført til domfellelse av leder Lars Thorsen, viser at høyreekstreme ikke bare er unge mennesker i digitale sfærer. Demonstrasjonene og retorikken retter seg mot norske muslimer.⁶¹

⁵⁶ NOU 2024: 3, s. 137

⁵⁷ NOU 2024: 3, s. 137

⁵⁸ Ording m. fl., 2019

⁵⁹ NOU 2024: 3, s. 129

⁶⁰ Døving, 2012; Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 36

⁶¹ NOU 2024: 3, s. 137

Boks 6: Terrorangrepet 22. juli 2011

77 mennesker ble drept i terrorangrepet på Regjeringskvartalet og Utøya 22. juli 2011. Det var et angrep mot Arbeiderpartiet, demokratiet og det mangfoldige Norge. Muslimer inngikk i fiendebildet til terroristen. Med henvisning til den såkalte Eurabia-konspirasjonsteorien hevdet han å forsvare sin kultur mot en pågående muslimsk invasjon.

Det har vært en debatt omkring ordskiftet etter 22. juli. På tiårsmarkeringen etter 22. juli satte særlig Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) i gang en samtale om terroristens målutvelgelse og ideologi. Hatet mot Arbeiderpartiet, som deles av langt flere enn 22. juli-terroristen, fikk større fokus. Det ble også viet større plass til fortellinger fra norske muslimer som opplevde hets og sjikane i timene før det ble klart at terroristen var en høyreekstrem person med etnisk majoritetsbakgrunn. Muslimer kom også til orde med fortellinger om frykt for sin fremtid som muslim i Norge, dersom det skulle vise seg at terroristen var ekstrem islamist.⁶²

Boks 7: Stortingsmelding om forebygging av ekstremisme

I 2022 satte regjeringen ned Ekstremismekommisjonen for å få mer kunnskap om hvordan landets evne til å forebygge radikaliserings og ekstremisme kan styrkes og forbedres. I 2024 la kommisjonen frem sin utredning, *NOU 2024: 3 Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet*. Kommisjonen har en bred tilnærming til ekstremisme og alle former for ekstremisme er omtalt. Våren 2025 vil regjeringen legge frem en melding til Stortinget om hvordan ekstremisme og radikaliserings kan forebygges og bekjempes.

⁶² Retriever, 2022

Medieomtale og hatefulle ytringer på nett

OsloMet sin rapport, *Kartlegging av omfanget av hatefulle ytringer og diskriminerende ytringer mot muslimer*, viser at andelen av kommentarer i norske kommentarfelt, som er hatefulle mot muslimer, er lav og konsentrert hos et fåtall aktører. Likevel viser funnene en økning i 2021 sammenliknet med tidligere år.⁶³ Analysene viser at det er en liten gruppe som står bak de fleste av ytringene, og at det er de alternative mediene som i all hovedsak står for økningen. Et gjennomgående tema i de hatefulle ytringene som ble analysert, er at muslimer og islam anses som trusler mot Norge, Europa og vestlige verdier. Muslimer fremstilles som iboende voldelige og farlige, i tillegg til at muslimer generelt kobles opp mot terrorisme.

Selv om hatefulle eller diskriminerende ytringer mot muslimer utgjør en liten andel av alle ytringer på norske sosiale medier, kan det uansett gjøre skade på ytringsrommet og dem som er målet for hatet. Hatytringer kan virke skremmende og gir grobunn for økt mistillit og utenforskap. I tillegg kan det være en barriere som reduserer muligheten for at alle skal kunne delta i samfunnet på like fot og bruke sine evner og ressurser.

Funnene i en kartlegging gjennomført av Amnesty International Norge i samarbeid med Analyse & Tall viser at både jøder og muslimer i Norge har blitt mer utsatt for netthets etter 7. oktober 2023. I forlengelse av dette viser kartleggingen at både språklige angrep, muslimfiendtlighet og antisemittisme har blitt mer vanlig på Facebook og TikTok. Stemningen i den

offentlige debatten skaper et klima der flere frykter å bli utsatt for hets, dersom de ytrer seg på sosiale medier. Dette kan føre til at flere velger å tie i stedet for å delta i den offentlige samtalen.⁶⁴

Boks 8: NRKs mangfoldsarbeid

Medietilsynet evaluerer hvorvidt Norsk rikskringkasting (NRK) oppfyller sitt samfunnsoppdrag i tråd med NRKs vedtekter og NRK-plakaten. Det fremgår av NRKs vedtekter at «NRKs tilbud skal gjenspeile Norges religiøse arv og mangfold av livssyn og religion i det norske samfunnet.» Videre slår vedtektene fast at NRK skal «formidle kunnskap om ulike grupper og om mangfoldet i det norske samfunnet» og «skape arenaer for debatt og informasjon om Norge som et flerkulturelt samfunn».⁶⁵

I *Allmennkringkastingsrapporten 2023* vurderte Medietilsynet at NRK oppfylte kravene i de nevnte vedtektene.⁶⁶ Tilsynet viser til NRKs arbeid for mangfold i organisasjon og programinnhold og vurderer at NRK på en god måte bidrar til å synliggjøre at det norske samfunnet består av et mangfold av identiteter. Medietilsynet trekker blant annet frem programmet «Festen etter fasten» som et bidrag i NRKs arbeid for å oppfylle samfunnsoppdraget om mangfoldig allmennkringkasting.

⁶³ Kasahara m.fl., 2022

⁶⁴ Analyse & Tall og Amnesty International Norge, 2024

⁶⁵ NRK, 2023

⁶⁶ Medietilsynet, 2023, s. 101

Retrievers medieanalyse fra 2017 viste at islam og muslimer var blant de mest omtalte temaene i redaksjonelle medier dette året og at elleve prosent av omtalen etterlater et overveiende negativt bilde av islam og muslimer. Nesten halvparten av artiklene om islam og muslimer i riks- og regionaviser dreide seg om forhold i andre land, og mer enn 60 prosent av disse utenrikssakene handlet om islamistisk terror, IS, fremmedkrigere og radikal islamisme. Ett av hovedfunnene er at pressen utøver en konsekvent begrepsbruk og sjelden setter likhetstegn mellom muslimer og terror. Likevel viser analysen at 16 prosent av artiklene som handlet om islam og muslimer i en norsk kontekst, hadde det som Retriever beskriver som «islamkritikk» som mest framtrædende tema, særlig i form av leserinnlegg. Syv av ti leserinnlegg med islamkritikk som tema er skrevet av menn.⁶⁷ Kritik av religioner og ideologier er vernet av ytringsfriheten,⁶⁸ mens hatefulle ytringer mot personer på grunnlag av deres religion er forbudt.⁶⁹

Flere av trossamfunnene og interesseorganisasjonene som har gitt innspill til denne handlingsplanen, opplever at islam og muslimer fremstilles ensidig og negativt i mediene, og at dette er et vesentlig bidrag til utviklingen av negative og fiendtlige holdninger i befolkningen.

Situasjonen internasjonalt

Muslimfiendtlighet er et globalt fenomen og muslimfiendtlige fremstillinger og retorikker sirkulerer på tvers av landegrenser. Muslimer er den gruppen som dominerer fiendebildet til ytre høyre i dag.⁷⁰ Tidligere ble innvandringsmotstand fra ytre høyre begrunnet i etnisitet og nasjonalitet, men over tid har man sett en utvikling der hovedfienden har blitt islam og muslimer. Denne fremstillingen fikk særlig fotfeste etter at det internasjonale terror-nettverket al-Qaida angrep USA 11. september 2011. Det har samtidig vært en utvikling fra etnisk basert rasisme og diskriminering til religiøs og kulturell rasisme.⁷¹

Situasjonen i Norge følger flere utviklingstrekk internasjonalt. Hamas' terrorangrep 7. oktober 2023 og Israels krigføring i Gaza og Libanon har blant annet medført en økning i hatytringer, muslimfiendtlighet og antisemittisme, ifølge FN.⁷² HL-senteret undersøkte i begynnelsen av 2024 om den norske befolkningens holdninger til jøder og muslimer hadde endret seg etter Hamas' angrep på Israel 7. oktober 2023 og den påfølgende krigen mellom Israel og Hamas. Resultatene viser ingen markante endringer i muslimfiendtlige holdninger sammenliknet med holdningsundersøkelsen fra 2022. Kartleggingen i 2024 viser likevel at 31,3 prosent av befolkningen har utpregede fordommer mot muslimer (opp fra 30,7 prosent i 2022), som tyder på at negative holdninger til muslimer holder seg på et stabilt høyt nivå.⁷³

⁶⁷ Retriever, 2017

⁶⁸ Grunnlova, 1814, § 100

⁶⁹ Lindh, 2022; Straffeloven, 2005, § 185

⁷⁰ NOU 2024: 3, s. 136

⁷¹ NOU 2024: 3, s. 137

⁷² FNs høykommissær for menneskerettigheter, 2023

⁷³ HL-senteret, 2024, s. 7

Helt uten betydning ser krigen i Gaza og Libanon imidlertid ikke ut til å være. Der undersøkelsen direkte spør om respondentenes egen vurdering av hvorvidt holdningene deres til muslimer er påvirket, svarer 34,7 prosent at de er helt eller delvis enig i påstanden « Hamas' terrorangrep 7. oktober har gjort meg mer negativt innstilt til muslimer generelt». ⁷⁴

I flere innspill fra sivilt samfunn til denne handlingsplanen blir krigen mellom Israel og Hamas/Hizbollah trukket frem som en faktor som har påvirket den norske befolkningens holdninger til muslimer negativt. Muslimer i Norge har også merket seg en markant forskjell i reaksjoner – både i media og den øvrige befolkningen – til Russlands invadering av Ukraina, sett opp mot krigen i Gaza og Libanon. Denne forskjellen bidrar, ifølge innspill fra sivilt samfunn, til å skape en følelse av utenforskap blant muslimer i Norge.

I mange land skjer det en utvikling i retning av mer diskriminering av og hets mot ulike etniske og religiøse minoriteter og grupper. Dette gjelder muslimske minoriteter så vel som minoriteter fra andre religioner. Mennesker som tilhører religiøse minoriteter utsettes for sensur, diskriminering eller forfølgelse på bakgrunn av religion eller livssyn. Det kan komme til uttrykk i form av hatefulle ytringer, trakassering, voldelige angrep, lover og/eller myndighetsutøvelse som utgjør diskriminerende praksis. Dette fratar dem muligheten til å leve sine liv i samsvar med sin samvittighet, sin tro eller sitt livssyn.

Mange land har lovgivning som forbyr eller innskrenker retten til å skifte tro eller som forbyr religionskritikk, noe som strider mot både ytringsfriheten og andre menneskerettigheter. En svekkelse av rettsstatsprinsipper vil mer generelt også føre til svakere vern av minoriteter.

Ifølge Pew Research Center er det diskriminering og angrep mot kristne og muslimer, som er registrert i flest land. Dette forklares delvis med at kristendom og islam er de største religionene i verden og at de er spredt over svært mange land. ⁷⁵ Det er også flere tilfeller der personer som tilhører muslimske minoritetsgrupper, blir utsatt for diskriminering eller angrep i land med muslimsk majoritet.

Et eksempel på dette er behandlingen av ahmadiyyaminoriteten i Sør-Asia og deler av Midtøsten. Norske medlemmer av ahmadiyyaminoriteten uttrykker at Norge er et trygt land å bo i, men at norske myndigheter har liten kunnskap om hvor utsatt de er for hets og diskriminering, både fra majoritetsbefolkningen og andre muslimer i Norge. De mener videre at det er manglende forståelse for at når hetsen mot Ahmadiyya øker i andre land, fører dette til økt hets mot minoriteten også i Norge. ⁷⁶

⁷⁴ HL-senteret, 2024, s. 7-8

⁷⁵ Pew Research Center, 2019

⁷⁶ NOU 2024: 3, s. 141

En rapport fra EUs byrå for grunnleggende rettigheter viser at om lag halvparten av muslimene i Europa har opplevd rasisme eller diskriminering i hverdagen i løpet av de siste fem årene.⁷⁷ En undersøkelse av EU-landene fra 2017 viste at om lag fire av ti muslimer rapporterte om at de ble utsatt for diskriminering i tilknytning til arbeid, utdanning, bosted, helse eller andre offentlige og private tjenester.⁷⁸ På den positive siden svarte 75 prosent i undersøkelsen at de følte sterk tilknytning til landet de bodde i, og deres tillit til offentlige institusjoner, inkludert politi og rettsvesen, var noe høyere enn for befolkningen generelt.

Også Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) har registrert økt forekomst av intoleranse mot og diskriminering av muslimer i Europa de siste årene.⁷⁹ Selv om stereotypier og fordommer om muslimer har eksistert i flere hundre år, peker OSSE på at disse har utviklet seg og vunnet frem i takt med «krigen mot terror», den globale, økonomiske krisen og utfordringer knyttet til å håndtere økt mangfold i mange samfunn. Dette kan forklare økningen i intoleranse mot og diskriminering av muslimer i Europa de siste årene.

Konsekvenser av rasisme, diskriminering og hets

Muslimfiendtlighet og diskriminering av muslimer berører mange, både dem som rammes direkte, men også samfunnet som helhet. Rasisme og diskriminering er til hinder for likestilling og menneskerettigheter, som er grunnleggende verdier i det norske samfunnet.

For den enkelte kan rasisme, diskriminering og hets føre til ekskludering fra fellesskapet, lavere sosial mobilitet og psykiske plager.⁸⁰ Rasisme, diskriminering og hets hindrer god integrering og gode levekår, deltakelse i arbeidslivet og utbytte av en persons utdanning og ressurser. Befolkningsgruppers tillit til hverandre og til storsamfunnet påvirkes også.

Rapporten *Diskriminerings erfaringer blant muslimer i Norge* fra 2022 viser at erfaringer med diskriminering blant muslimer skaper en grunnleggende opplevelse av marginalisering og utenforskap.⁸¹ Dette kan forsterkes for personer som opplever diskriminering på ulike arenaer parallelt.

Internasjonal forskning har undersøkt sammenhengen mellom rasisme, diskriminering og helse, og konkludert med at diskriminering har en negativ påvirkning på enkeltindividers helse.⁸² Også studier i nordisk kontekst viser at det er en sammenheng mellom redusert fysisk og psykisk helse og det å utsettes for rasisme og diskriminering.⁸³ Forskning fra Nordisk

⁷⁷ European Union Agency for Fundamental Rights, 2024

⁷⁸ European Union Agency for Fundamental Rights, 2017

⁷⁹ Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, 2024

⁸⁰ Moe & Døving, 2022

⁸¹ Moe & Døving, 2022

⁸² Devakumar m.fl., 2022

⁸³ Wollscheid m.fl., 2021

institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) peker blant annet på langvarig sykdom, økte angst- og depresjonssymptomer og dårligere tilgang til og bruk av helsetjenester, som eksempler på konsekvenser av rasisme og diskriminering. En studie om diskriminering og helse blant muslimer og andre religiøse i Norge viser at diskriminering er en avgjørende faktor for dårlig helse, både problemer med psykisk helse, lav tilfredshet med egen helse, overvekt og dødelighet. Sammenhengen mellom opplevd diskriminering og dårlig helse ser ut til å være sterkere blant muslimer, spesielt norskfødte muslimer, i forhold til personer med annen religiøs bakgrunn.⁸⁴

En rapport fra Proba samfunnsanalyse viser at barn og unge som blir utsatt for rasisme og diskriminering, opplever nedstemthet, stress, frustrasjon og angst i større grad enn andre barn. Noen av informantene fortalte om en følelse av håpløshet og at de aktivt distanserte seg fra egen minoritetsstatus for å unngå negative reaksjoner fra omgivelsene.⁸⁵

Opplevelser med hets og diskriminering kan redusere troen på egne muligheter. En studie fra Universitetet i Oslo (UiO) om unge muslimers erfaringer med hets viser at det er svært belastende å bli møtt med negative fordommer, hets og hat, og at det er krevende å stå i slike situasjoner over lang tid.⁸⁶ Unge muslimer reagerer ulikt på dette. Noen velger å ta til motmæle, andre går i dialog, mens en tredje strategi handler om å være et godt eksempel, det vil si å leve i tråd med religiøse forbilder og vise at islam er en fredelig religion. Noen slutter å bruke synlige religiøse plagg eller symboler. Trakasseringen oppleves som særlig vanskelig når den kommer fra familie, venner eller bekjente.⁸⁷

Erfaringer med rasisme og diskriminering i arbeidslivet kan også medføre konsekvenser ut over fysiske og psykiske plager, blant annet lavere lønn, dårligere arbeidsbetingelser og svekket arbeidsmiljø.⁸⁸

⁸⁴ Ishaq m.fl., 2024

⁸⁵ Proba samfunnsanalyse, 2023

⁸⁶ Banafsheh m.fl., 2021

⁸⁷ Banafsheh m.fl., 2021

⁸⁸ Wollscheid m.fl., 2021

Innsatsområde 1:

Dialog og et velfungerende demokrati

Et sterkt demokrati er bærebjelken i samfunnet vårt. Det er blant annet avhengig av at tilliten i samfunnet opprettholdes, og at alle, uavhengig av for eksempel etnisk eller religiøs bakgrunn, inkluderes. Regjeringen vil hegne om demokratiet vårt, der verdier som gjensidig tillit, likestilling og ikke-diskriminering er sentrale.

Regjeringen iverksetter flere tiltak for å tilrettelegge for dialog mellom ulike grupper samfunnet og sikre et velfungerende demokrati. På den måten vil regjeringen bidra til å motvirke muslimfiendtlige holdninger og andre former for rasisme.

Foto: Javad Parsa / NTB

Boks 9: Forum om muslimfiendtlighet

Forum om muslimfiendtlighet ble opprettet som følge av et tiltak i *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020–2023)*. Forumet består av sivilsamfunnsorganisasjoner og representanter fra regjeringen. Opprettelsen av forumet var et tydelig signal fra den sittende regjeringen om at muslimfiendtlighet anses for å være en alvorlig samfunnsutfordring.

Formålet med forumet er å opprettholde god dialog, tillit og erfaringsutveksling mellom myndighetene og den muslimske befolkningen i Norge. Forumet skal sørge for et jevnlig, fast møtepunkt mellom regjeringen og representanter for den muslimske befolkningen og organisasjoner som er engasjert i arbeidet mot muslimfiendtlighet. I forumet får regjeringen innblikk i hvordan den muslimske befolkningen

samt antirasistiske og minoritetspolitiske organisasjoner opplever utviklingen når det gjelder diskriminering av og rasisme rettet mot muslimer. Dialogen er ment å bidra til utviklingen av regjeringens politikk mot muslimfiendtlighet.

Fra opprettelsen av forumet i 2021 og frem til 2024 har det blitt avholdt tre møter. Forumet har ikke faste medlemmer, men til nå har følgende blitt invitert:

- Ahmadiyya Muslimsk Trossamfunn
- Antirasistisk senter
- Hikmah-huset
- Islamsk Råd Norge
- Minotenk
- MiRA-Senteret
- Muslimsk dialognettverk
- Salam
- Stiftelsen 10. august

TILTAK 1:**Etablere en muslimsk veiviserordning**

Regjeringen vil etablere en formalisert, muslimsk veiviserordning som skal tilknyttes en opplærings- eller forskningsinstitusjon. Målgruppen er skoleelever og ungdom for øvrig. Veiviserordningen skal gjenspeile mangfoldet i den muslimske befolkningen i Norge, og skal utvikles i dialog med bredden av muslimske trossamfunn og andre relevante aktører. Formålet med ordningen er å spre kunnskap om muslimer, som kan bidra til å motvirke stereotypier, fordommer og diskriminering.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 2:**Styrke tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer**

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer. Tilskuddsordningen skal legge til rette for initiativer og aktiviteter som har til hensikt å motvirke rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på grunn av etnisitet, religion og livssyn.

Tilskuddsordningen skal evalueres i løpet av planperioden.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

Boks 10: Tilskuddsordning for mangfold og inkludering

Tilskuddsordningen for mangfold og inkludering, som Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) fordeler på vegne av Barne- og familiedepartementet, er for barn og unge som ønsker å utvikle prosjekter som handler om mangfold, holdninger og deltakelse. Målet med tilskuddsordningen er å legge til rette for at barn og unge på egne premisser kan utfordre diskriminering og fordommer og få mulighet til å vise at mangfold er et positivt element i samfunnet. Prosjekter som får støtte må være utviklet og bli gjennomført av barn og unge selv, og skal vektlegge respekt og forståelse for mangfold gjennom for eksempel kurs, arrangementer eller aktiviteter.

Skann QR-koden for å lese mer om tilskuddsordningen og hvordan man søker på LNUs nettsider.

TILTAK 3:**Øke støtten til Stopp hatprat**

Regjeringen foreslår å øke driftstøtten til Stopp hatprat. Stopp hatprat gir ungdommer verktøy og kunnskap for å stå imot hatprat og menneskerettighetsbrudd på nett, og driver opplæring i menneskerettigheter til lærere, ungdomsarbeidere og andre som er i kontakt med ungdom. Fordommer, fremmedfrykt og rasisme avler hatprat, og Stopp hatprat gjør en viktig innsats for å forebygge dette.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

Boks 11: Trygg digital oppvekst

Mye av hverdagen til barn og unge foregår digitalt. Sosiale medier og andre digitale plattformer har gjort det mulig for barn og unge å delta og kommunisere på nye måter. Det gir mange muligheter. Samtidig risikerer barn og unge blant annet å bli utsatt for rasisme, diskriminering og hatytringer på nett. Barn og unge med minoritetsbakgrunn er ekstra utsatt, deriblant muslimske barn og unge. Hets og hatefulle ytringer mot barn og unge er et brudd på barns rettigheter, og det er ikke minst tøft å stå i for den enkelte. Hets og hatytringer fører til et tap for demokratiet, siden det kan hindre barn og unge i å delta i ulike fora på nett og i den offentlige debatten samt å engasjere seg i sivilsamfunnet.

Vinteren 2025 vil regjeringen legge frem en melding til Stortinget om trygg digital oppvekst. Regjeringens mål er at alle barn og unge skal ha en aktiv, deltakende og trygg digital oppvekst. Stortingsmeldingen skal bidra til en mer helhetlig politikk og en samordnet innsats for å ivareta barns rettigheter på nett.

TILTAK 4:

Styrke motstandskraften mot desinformasjon

Regjeringen vil lansere en strategi for å styrke motstandskraften mot desinformasjon. Feilinformasjon og desinformasjon som spres på internett og sosiale medier, kan være en trussel mot demokratiet. Minoriteter kan være særlig utsatt for fordommer som skapes og spres som desinformasjon på internett. Strategien er en del av oppfølgingen av Ytringsfrihetskommisjonens utredning, *NOU 2022: 9*. Regjeringen tar sikte på å legge frem strategien i løpet av våren 2025.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 5:

Videreføre tilskuddene til dialog, debatt, samarbeid og kunnskapsutvikling på tros- og livssynsfeltet

Regjeringen vil vurdere å øke tilskuddene til dialog, debatt, samarbeid og kunnskapsutvikling på tros- og livssynsfeltet. Kunnskap om og dialog mellom ulike tros- og livssynstradisjoner kan bidra til å forebygge diskriminering og fiendtlige holdninger og handlinger på grunnlag av tro og livssyn.

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet

TILTAK 6:**Styrke freds- og menneskerettighetssentrene**

Regjeringen foreslår å øke tilskuddet til freds- og menneskerettighetssentrene i 2025. De syv nasjonale freds- og menneskerettighetssentrene er Arkivet, Det europeiske Wergeland-senteret, Falstadsenteret, Nansen Fredssenter, Narviksenteret, Raftostiftelsen og Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret).

Det er behov for mer kunnskap om menneskerettigheter, rasisme og gruppefiendtlighet i samfunnet. De syv uavhengige stiftelsene fremmer demokratiske verdier og holdninger, særlig overfor barn og unge, og arbeider i ulik grad både regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Sentrene bidrar med dokumentasjon, forskning, undervisning og formidling om demokrati, fred, menneskerettigheter, minoriteter og folkemord.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 7:**Styrke demokratiopplæring, kritisk tenkning og elevmedvirkning**

Regjeringen vil styrke demokratiopplæringen gjennom å støtte skolenes arbeid med læreplanene og de tverrfaglige temaene. Læreplanverket og det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap legger godt til rette for at elevene lærer om demokrati og blir aktive samfunnsborgere.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 8:**Oppdatere veilederen om hatefulle ytringer, hets og trusler mot politikere**

Politikere med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn er særlig risikoutsatt for hatytringer og trusler. Regjeringen vil oppdatere veilederen om forebygging og håndtering av hatefulle ytringer, hets og trusler mot politikere og kandidater med nærmere informasjon om diskrimineringsgrunnlag som etnisitet og religion samt hvordan politikere med minoritetsbakgrunn kan være særlig risikoutsatt for hatytringer og trusler.

Ansvarlig departement: Kommunal- og distriktsdepartementet

4

Innsatsområde 2: Kunnskap og kompetanse

Regjeringen iverksetter flere tiltak som skal styrke kunnskapen og kompetansen om rasisme og diskriminering i samfunnet. Et solid og pålitelig kunnskapsgrunnlag er nødvendig for en målrettet innsats for å redusere diskriminering og muslimfiendtlighet.

TILTAK 9:

Undersøke befolkningens holdninger til etniske og religiøse minoriteter hvert femte år

Regjeringen vil bestille en undersøkelse av befolkningens holdninger til etniske og religiøse minoriteter, særlig muslimer og jøder. Det er publisert tilsvarende befolkningsundersøkelser i 2012, 2017 og 2022. Tidsserieundersøkelser gir et godt kunnskapsgrunnlag om hvordan befolkningens holdninger utvikler seg over tid. Regjeringen vil derfor bestille en ny undersøkelse i 2025, som skal lanseres i 2027.

Ansvarlige departement: Kultur- og likestillingsdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

TILTAK 10:
Innhente kunnskap om muslimers levekår og livskvalitet

Regjeringen vil innhente kunnskap om muslimers levekår og livskvalitet. Diskriminering og rasisme reduserer menneskers livskvalitet, og oppdatert kunnskap om muslimers levekår og livskvalitet vil bidra i utviklingen av gode, kunnskapsbaserte tiltak.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 11:
Innhente kunnskap om muslimers møte med kommunen

Regjeringen vil innhente kunnskap om diskriminering av muslimer i møte med kommunen og kommunale tjenester. Offentlig forvaltning er blant de samfunnsområdene som Likestillings- og diskrimineringsombudet mottar flest henvendelser om. Undersøkelsen vil se på hvorvidt og på hvilke måter rasisme og diskriminering av muslimer kommer til uttrykk i møte med kommunen og kommunale tjenester.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 12:
Innhente kunnskap om konsekvensene av rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på samfunnsdeltakelse

Regjeringen vil innhente kunnskap om hvordan og i hvilket omfang rasisme og diskriminering kommer til uttrykk og påvirker opplevelser og deltakelse på ulike samfunnsarenaer. Kunnskapsinnhenting består av tre delprosjekter som skal:

1. utforske rasisme og diskriminering med søkelys på betydningen av ytre kjennetegn som hudfarge, bekleddning og religiøse symboler,
2. kartlegge omfanget av og karakteristikkene ved rasisme og diskriminering i frivilligheten og i kulturlivet i Norge,
3. bruke kunstig intelligens (KI) for å kartlegge hatefulle ytringer i sosiale medier og utforske muligheter og begrensinger knyttet til hvordan KI kan benyttes til å begrense demokratiske trusler på nett.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 13:
Innhente kunnskap om rasisme i idretten

Regjeringen vil bestille kunnskapsinnhenting om etniske og religiøse minoriteters deltakelse i idretten og deres erfaringer med rasisme, diskriminering og hatytringer i idrettslivet.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 14:

Bedre informasjon til barn og unge om rasisme, diskriminering og gruppefiendtlighet

Regjeringen vil sørge for at informasjon og veiledning om rasisme og diskriminering på ung.no blir bedre og mer målrettet. Det skal også omfatte informasjon om gruppefiendtlighet, som for eksempel muslimfiendtlighet, antisiganisme og antisemittisme. Fagpanelet til ung.no skal styrkes med personer med særskilt kompetanse om rasisme og diskriminering. Ung.no tilbyr informasjon og veiledning til barn og unge om en rekke temaer, blant annet rasisme og diskriminering.

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet

TILTAK 15:

Styrke Dembras arbeid mot muslimfiendtlighet

Regjeringen vil styrke arbeidet mot muslimfiendtlighet gjennom «Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme» (Dembra). Dembra jobber med å forebygge ekstremisme, diskriminering og rasisme, inkludert muslimfiendtlighet, antisemittisme og øvrig gruppefiendtlighet. Dembra er rettet mot barne-, ungdoms- og videregående skoler samt lærerutdanningsinstitusjonene. Dembra gir lærere, skoleledere og lærerutdannere verktøy og veiledning for å skape inkluderende skolemiljø og forebygge fordommer og rasisme i skolen, herunder muslimfiendtlighet. Dembras pedagogiske verktøy om muslimfiendtlighet, inkludert nettressurser om muslimfiendtlighet, skal utvides og forbedres.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 16:

Evaluerer Dembra

Regjeringen har foreslått å bevilge midler til en ekstern evaluering av «Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme og udemokratiske holdninger» (Dembra). Evalueringen vil starte i 2025 med sikte på ferdigstilling i løpet av 2027.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 17:

Videreføre støtten til Stiftelsen 10. august sitt minne- og læringscenter

Stiftelsen 10. august ble etablert i kjølvannet av det rasistisk motiverte drapet og terrorangrepet 10. august 2019. Stiftelsen er i dag et minne- og læringscenter hvor ungdom kan snakke og lære om temaer som rasisme, muslimfiendtlighet, radikaliserings og ekstremisme. Regjeringen foreslår å videreføre støtten til drift av minne- og læringscenteret.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 18:**Forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering på arbeidsplassen**

Regjeringen tilrettelegger for at arbeidsgivere skal forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering på arbeidsplassen, blant annet gjennom nettsiden www.mika.no. Nettsiden gir arbeidsgivere tilgang til faglig kunnskap basert på forskning, praktiske prosjekterfaringer og gode eksempler på tiltak som fremmer mangfold på arbeidsplassen. Nettsiden skal oppgraderes med mer informasjon om verktøy for å bekjempe rasisme og diskriminering på arbeidsplassen.

Ansvarlig departement: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 19:**Utvikle metoder for å kartlegge opplevd rasisme og diskriminering**

Regjeringen vil bidra til å utvikle metoder for å kartlegge opplevd rasisme og diskriminering i samarbeid med utvalgte kommuner. Dette vil understøtte kommunenes arbeid og stimulere til styrket innsats mot rasisme og diskriminering. For å kunne motvirke og forebygge rasisme og diskriminering, er det behov for kunnskap om forekomst og opplevelser. Flere kommuner har handlingsplaner eller strategier for å forebygge rasisme og diskriminering, og det er ønskelig at flere arbeider med forebygging lokalt.

Ansvarlig departement: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 20:**Tilrettelegge for kompetanseheving om mangfold hos ledere i helse- og omsorgstjenestene**

Regjeringen vil gi et oppdrag til Helsedirektoratet om å vurdere tiltak for å øke kompetansen til ledere i helse- og omsorgstjenesten om mangfold, diskriminering og trakassering. Det vil også omfatte diskriminering på grunn av religion. Det er viktig at ledere har kunnskap og kompetanse om mangfold, rasisme, diskriminering, for eksempel på grunn av religion, for å kunne tilby likeverdige helse- og omsorgstjenester til alle, uavhengig av religiøs bakgrunn. Det er også viktig for å ivareta ansatte som opplever rasisme, diskriminering eller trakassering i sitt arbeid.

Ansvarlig departement: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 21:**Kartlegge sammenhengen mellom helse og opplevd rasisme og diskriminering**

Regjeringen vil skaffe en oversikt over hvordan sammenhengen mellom rasisme, diskriminering og helse adresseres i eksisterende undersøkelser og vurdere om det er behov for ytterligere forskning. Diskriminering på grunn av religion vil omfattes av tiltaket.

Ansvarlig departement: Helse- og omsorgsdepartementet

5

Innsatsområde 3:

Trygghet og sikkerhet

Alle skal oppleve trygghet og sikkerhet, uavhengig av bakgrunn. Hatkriminalitet er særlig alvorlig for dem som rammes av den direkte. Samtidig bidrar hatkriminalitet til å skape frykt og utrygghet i hele grupper av befolkningen. Det kan omfatte alle typer lovbrudd, som for eksempel hatefulle ytringer, skadeverk, trusler og vold.

Et flertall av sakene som politiet mottar om hatkriminalitet, der religion eller livssyn er motiv, er rettet mot muslimer.⁸⁹ Regjeringen ser med bekymring på at enkelte utsettes for hatkriminalitet på grunn av deres (antatte) religiøse bakgrunn.

⁸⁹ Politidirektoratet og Oslo politidistrikt, 2024, s. 17

TILTAK 22:**Ivareta en god dialog mellom politiet og muslimske trossamfunn**

Dialogarbeid er satt uttrykkelig på politiets dagsorden gjennom handlingsplanen *Mangfold, dialog og tillit: Handlingsplan for politiets arbeid (2022-2025)*, er dialog mellom Politiet og ulike grupper i befolkningen er et eget tiltak. Politidirektoratet avholder jevnlig møter med muslimske trossamfunn og har gitt føring til politidistriktene om at det skal gjennomføres tilsvarende møter på distriktsnivå. Formålet er å sikre gjensidig informasjonsutveksling mellom politiet og trossamfunnene. Politiet skal også sørge for at muslimske trossamfunn har etablert kontaktpunkter i politiet for å sikre rask kontakt og informasjonsutveksling.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet

TILTAK 23:**Styrke politiets kompetanse om hatkriminalitet**

Politiet skal ha kunnskap og kompetanse om hatkriminalitet og hvordan den kommer til uttrykk både fysisk og digitalt. Politiet skal være i stand til å avdekke, forebygge og bekjempe hatkriminalitet, uansett hvor i landet det inntreffer. Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet bidrar til å heve politidistriktenes kompetanse om hatkriminalitet og kan veilede i konkrete saker. Kompetansemiljøet gjennomfører opplæring for politidistriktene for å styrke politiets nasjonale arbeid med forebygging og bekjempelse av hatkriminalitet, herunder hatkriminalitet rettet mot muslimer.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet

TILTAK 24:**Videreutvikle statistikk og analyse av anmeldt hatkriminalitet**

Regjeringen vil videreutvikle den nasjonale statistikken om hatkriminalitet for å få mer kunnskap om hvordan hatkriminalitet rammer ulike grupper i befolkningen. Politidirektoratet har over tid utarbeidet en årlig analyse av hatkriminalitet, som viser utviklingen i anmeldelser og saker som føres for retten. Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet (NKH) utarbeider årlig en nasjonal hatkrimrapport. Kompetansemiljøet ble styrket med fem millioner kroner i statsbudsjettet for 2024, og med det forventes mer analyse av hatkriminalitet mot personer med minoritetsbakgrunn, herunder muslimer.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet

TILTAK 25:

Sikre et mangfoldsperspektiv i politiets opplæring, utdanning og lederutvikling

Regjeringen vil at det skal være stor bevissthet om betydningen av gode holdninger, kulturforståelse og mangfold internt i politiet og i politiets møte med innbyggerne. Dette inkluderer bevissthet om religiøst mangfold og diskriminering på grunn av religion. Temaer knyttet til mangfold, dialog og tillit skal ivaretas i politiets grunnutdanning, etter- og videreutdanning og i øvrige kurs og opplæring for ansatte i politiet. Mangfoldskompetanse er nødvendig i møte med innbyggerne og for å levere likeverdige tjenester til alle, uansett innbyggernes religiøse tilhørighet.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet

TILTAK 26:

Styrke likestilling og mangfold i Forsvaret

Handlingsplan for økt likestilling og mangfold i Forsvaret (2023–2026) systematiserer Forsvarets arbeid med å fremme likestilling og hindre diskriminering i tråd med likestillings- og diskrimineringsloven. Forsvaret har et mål om å rekruttere personellgrupper som representerer mangfoldet i befolkningen. Forsvaret skal ha dialog med minoritetsorganisasjoner og religiøse organisasjoner og innhente kunnskap om status på minoritetsrepresentasjon.

Ansvarlig departement: Forsvarsdepartementet

Innsats utenfor Norge

Norske myndigheter arbeider for å motvirke muslimfiendtlighet, rasisme og diskriminering på grunn av religion og livssyn også utenlands. Innsatsen dreier seg om å fremme tros- og livssynsfrihet som en menneskerettighet. Dette arbeidet skjer gjennom De forente nasjoner (FN) og andre multilaterale institusjoner samt samarbeid med regionale organisasjoner og på landnivå.

Forekomsten av rasisme, diskriminering av og overgrep mot muslimer varierer mellom land og utgjør en internasjonal utfordring som også norske myndigheter har et ansvar for å motvirke. Tiltak for å beskytte og respektere retten til tros- og livssynsfrihet, herunder muslimers trosfrihet, er prioritert i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Utgangspunktet for utenrikstjenestens støtte til tiltak for å fremme tros- og livssynsfrihet og beskytte religiøse minoriteter, er artikkel 18 i FNs menneskerettighetserklæring:

Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion

eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.⁹⁰

Dette gjelder retten til å konvertere, men også retten ikke å ha noen tro eller religion. Norske myndigheter vil ta opp brudd på muslimers rett til tros- og livssynsfrihet samt intoleranse mot muslimer fra alle land og regioner, både i samtaler med andre lands myndigheter og innenfor rammen av den mellomstatlige trosfrihetsalliansen, «International Religious Freedom or Belief Alliance» (IRFBA).

FN er en viktig arena for tiltak mot diskriminering av og rasisme mot muslimer. Gjennom normgivende organer som FNs menneskerettighetsråd og generalforsamlingen, utvikles standarder som FNs medlemsland forplikter seg til å overholde. Gjennom

⁹⁰ FN-sambandet, 1948

operative mekanismer som blant annet landhøringene i FNs menneskerettighetsråd og støtte til ulike deler av FN-systemet, inkludert FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR), bidrar Norge til å bekjempe diskriminering, utestengelse og forfølgelse på grunnlag av religion. Arbeid for religiøse minoriteters rettigheter på landnivå, også i land der muslimer er særlig utsatt, er en viktig del av dette arbeidet.

Det har vært uenighet mellom FNs medlemsland om hvorvidt ytringsfriheten bør begrenses av hensyn til respekt for religioner. Karikaturstriden utgjorde et viktig bakteppe for diskusjonene i FNs menneskerettighetsråd i 2011, som ledet frem til vedtaket av en resolusjon mot intoleranse og diskriminering. Resolusjonen oppfordrer medlemslandene til å håndtere religiøs intoleranse ved å fremme ytringsfrihet, tros- og livssynsfrihet og ikke-diskriminering i sammenheng, fordi disse rettighetene er gjensidig avhengig av hverandre. Oppfølgingen av denne resolusjonen benevnes som «Istanbulprosessen», og sentralt i dette arbeidet står viktigheten av å ivareta alle menneskerettighetene i avveininger mellom ytringsfrihet og tros- og livssynsfrihet.

Organisasjonen for islamsk samarbeid (OIC) har de siste årene satt kampen mot islamofobi som en hovedprioritering og har utpekt en egen spesialrepresentant på området. OIC har kritisert europeiske land som ikke forbyr koranbrenning og mener at dette er uttrykk for utilbørlig religionskritikk. Norske myndigheter vil arbeide for å bekjempe religiøst motivert hat og gruppebasert rasisme innenfor rammen av FNs Menneskerettighetsråd, de periodiske landhøringene og Istanbulprosessen.

I Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) er det enighet om at ytringer

og andre uttrykk for rasisme, fremmedfrykt og intoleranse basert på religion eller etnisitet skal fordømmes. Det understrekes i Astanaerklæringen at internasjonale utviklingstrekk og politiske spørsmål ikke kan rettferdiggjøre noen form for intoleranse og diskriminering av muslimer. Erklæringen oppfordrer medlemslandenes myndigheter til å utfordre anti-muslimske fordommer og stereotyper. OSSEs representant for bekjempelse av intoleranse og diskriminering mot muslimer holder årlige innlegg i OSSEs faste råd om situasjonen i OSSEs 57 medlemsland. Gjennom deltakelse i OSSE, og særlig gjennom OSSEs kontor for menneskerettigheter og demokratiske institusjoner (ODIHR), bidrar Norge til å bekjempe intoleranse mot muslimer.

Norge deltar aktivt i Europarådet, som har etablert Den europeiske kommisjonen mot rasisme og intoleranse (ECRI). ECRI har som en av sine kjerneoppgaver å overvåke og rapportere om situasjonen i Europarådets 46 medlemsland. Deres land- og årsrapporter gir et viktig grunnlag for arbeidet med å redusere forekomstene av rasisme og intoleranse i Europa. Europarådets flerårige handlingsplaner gir støtte til enkeltland for at disse skal oppfylle forpliktelser som følger av Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK). Dette inkluderer tiltak for sårbare grupper og religiøse minoriteter. Det gis norsk støtte til gjennomføringen av flere handlingsplaner i Øst-Europa, Kaukasus, Vest-Balkan og Nord-Afrika.

Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til utjevning av sosiale og økonomiske forskjeller i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS). Norge vil gjennom dette samarbeidet fortsette å bidra til å styrke demokrati, rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter i landene som kvalifiserer for støtte. Tiltak

for bekjempelse av diskriminering og hatprat, herunder diskriminering av og hatprat mot muslimer, støttes gjennom både vanlige programmer, fond for sivilt samfunn og fond for samarbeid med internasjonale organisasjoner, slik som Europarådet og EUs byrå for fundamentale rettigheter.

Å dele norske erfaringer i arbeidet mot muslimfiendtlighet er sentralt. I tillegg til samarbeid gjennom ulike globale og regionale institusjoner, arbeider også flere ambassader med konkrete tiltak for tros- og livssynsfrihet og andre menneskerettigheter og for å motvirke diskriminering blant annet på religiøst grunnlag.

TILTAK 27:

Ta opp brudd på muslimers rett til tros- og livssynsfrihet og intoleranse mot muslimer internasjonalt

Norske myndigheter vil ta opp brudd på muslimers rett til tros- og livssynsfrihet samt intoleranse mot muslimer både i bilaterale samtaler med andre lands myndigheter og innenfor rammen av Den internasjonale trosfrihetsalliansen (IRFBA).

Ansvarlig departement: Utenriksdepartementet

TILTAK 28:

Styrke innsatsen for å bekjempe muslimfiendtlighet gjennom internasjonalt samarbeid

Gjennom internasjonalt samarbeid vil norske myndigheter bidra til økt innsats for å bekjempe religiøst motivert hat og gruppebasert rasisme, herunder muslimfiendtlighet. Arbeidet innen rammen av resolusjon 16/18 fra FNs menneske-

rettighetsråd vil prioriteres. Oppfølgingen av denne resolusjonen, som benevnes som «Istanbulprosessen», handler om å håndtere religiøs intoleranse ved å fremme ytringsfrihet, tros- og livssynsfrihet og ikke-diskriminering i sammenheng.

Ansvarlig departement: Utenriksdepartementet

TILTAK 29:

Styrke demokrati, menneskerettigheter og rettsstat gjennom EØS-midlene

Norske myndigheter vil arbeide for å styrke demokrati, menneskerettigheter og rettsstat gjennom regionalt samarbeid med europeiske land, blant annet ved å støtte bekjempelse av hatprat og religiøst motivert rasisme mot muslimer gjennom EØS-midlene. I løpet av perioden fra 2021 til 2028 skal Norge, Island og Liechtenstein gjennom EØS-midlene bidra med mer enn 3,2 milliarder euro i tilskudd til prosjekter i 15 ulike mottakerland i EU.

Ansvarlig departement: Utenriksdepartementet

TILTAK 30:

Dele Norges erfaringer med å bekjempe muslimfiendtlighet i internasjonale fora

Norske myndigheter vil dele våre erfaringer med bekjempelse av muslimfiendtlighet i internasjonale fora, inkludert erfaringene fra arbeidet med Norges handlingsplan mot muslimfiendtlighet.

Ansvarlige departement: Utenriksdepartementet, Kultur- og likestillingsdepartementet

Litteraturliste

- Analyse & Tall & Amnesty International Norge. (2024). *Debatten om konflikten i Midtøsten på sosiale medier*. Amnesty International Norge. Hentet fra: <https://amnesty.no/digital-hets-mot-norske-joder-og-muslim-er-har-okt-etter-7-oktober>
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. (2023). *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering - ny innsats 2024–2027*. Regjeringen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-mot-rasisme-og-diskriminering-ny-innsats-20242027/id3015471/>
- Banafsheh, A., Ellefsen, R. & Sandberg, S. (2021). «Jævla terrorist!» Muslimhets og hverdagsmotstand. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (Kap. 14, s. 317–335). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch14>
- Bangstad, S. & Døving, C. A. (2015). *hva er RASISME*. Universitetsforlaget.
- Bangstad, S. & Døving, C. A. (2023). *hva er RASISME* (2. utg). Universitetsforlaget.
- Bangstad, S., Rønningen, N.M., Larsen, E.N., Sandset, T. & Massao, P.B. (2022). *Kartlegging av rasisme og diskriminering i møte med Oslo kommune* (KIFO Rapport 2022: 2). KIFO. Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning. Hentet fra: https://www.kifo.no/wp-content/uploads/2022/05/Kartl_ras_Oslo_k_rapport_m_omsl.pdf
- Barstad, A. (2024, 23. februar). *Hverdagsintegrering blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/organisasjoner-og-medlemskap/artikler/sa-innvandring-hverdagsintegrering>
- Bjørge, T. & Gjelsvik, I. M. (2018). Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge. I T. Bjørge (Red.), *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier*. Politihøgskolen. Hentet fra: <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=>

- Bufdir. (2024). *Diskriminering på grunn av etnisitet og religion i arbeidslivet*. Bufdir. Hentet 12. november 2024 fra: <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/etnisitet-religion/diskriminering-arbeidsliv/>
- Dalen, K., Flatø, H., Friberg, J. H. & Sterri, E. B. (2024). *Hverdagsliv og integrering: Deltakelse, tillit, tilhørighet og diskriminering blant personer med innvandrerbakgrunn (Fafo-rapport 2024:24)*. Fafo. Hentet fra: <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/hverdagsliv-og-integrering>
- Devakumar, D., Selvarajah, S., Abubakar, I., Kim, S. S., McKee, M., Sabharwal, N. S., Saini, A., Shannon, G., White, A. I. R., & Achiume, E. T. (2022). Racism, xenophobia, discrimination, and the determination of health. *Lancet*, 400(10368), 2097–2108. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)01972-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)01972-9)
- Døving, C. A. (2012, 6. August). «Norge snikislamiseres». *Manifest Tidsskrift*. Hentet fra: <https://www.manifesttidsskrift.no/norge-snikislamiseres/>
- Døving, C. A. (2022). *Rasisme: Fenomenet, forskningen, erfaringene*. Universitetsforlaget.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2017). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey Muslims – Selected findings*. FRA. Hentet fra: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-minorities-survey-muslims-selected-findings_en.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2024, 24. oktober). *Muslims in Europe face ever more racism and discrimination*. FRA. Hentet fra: <https://fra.europa.eu/en/news/2024/muslims-europe-face-ever-more-racism-and-discrimination>
- FN-sambandet. (1948). *Verdenserklæringen for menneskerettigheter*. FN. Hentet fra: <https://fn.no/assets/images/FN-kunnskap/Avtaler/FN-konvensjoner-filer/Verdenserkl%C3%A6ringen-om-menneskerettigheter.pdf>
- FNs høykommissær for menneskerettigheter. (2023, 4. november). *UN Human Rights Chief condemns rise in hatred*. United Nations. Hentet fra: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/11/un-human-rights-chief-condemns-rise-hatred>
- Forsvaret. (2023). *Handlingsplan for økt likestilling og mangfold I Forsvaret 2023-2026*. Forsvaret. Hentet fra: https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/likestilling-og-mangfold/Handlingsplan-likestilling-mangfold.pdf/_attachment/inline/302ac524-e8f3-46e0-bca5-4a3fb68ec5f6:2d61e37fd1f5138585e8d02117ac08da28133512/Handlingsplan%20likestilling%20og%20mangfold.pdf
- Green, T. H. (2015). *The fear of Islam: an introduction to Islamophobia in the West* (2. utg). Fortress Press.

- Grunnlova. (1814). *Kongeriket Noregs grunnlov* (LOV-1814-05-17). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>
- HL- senteret. (2012). *Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter*. HL-senteret. Hentet fra: https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemittisme/holdningsundersokelsene/holdningsundersokelsen-2012/HL_Rapport_2012_web.pdf
- HL- senteret. (2024). *Bakgrunnsnotat: Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2024*. HL-senteret. Hentet fra: <https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemittisme/holdningsundersokelsene/holdningsundersokelsen-2024/>
- Hoffmann, C. & Moe, V. (2017). *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017. Befolkningsundersøkelse og minoritetsstudie*. HL-senteret. Hentet fra: <https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemittisme/holdningsundersokelsene/holdningsundersokelsen-2017/Index>
- Idrettsforbundet (Norges Idrettsforbund). (2020, 30. september). *Veileder for håndtering av rasisme og diskriminering*. Norges Idrettsforbund. Hentet fra: https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/a42d662d55de4ad99c645c6d9729da83/norges-idrettsforbund_veileder-for-handtering-av-rasisme-og-diskriminering_sist-oppdaterert-200930.pdf
- Ishaq, B., Diaz, E. & Østby L. (2024). Discrimination and health: A cross-sectional study comparing Muslims with other-religious. *Scandinavian Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.1177/14034948231225561>
- Jupskås, A. R. (2013). *Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Cappelen Damm.
- Kasahara, Y., Liodden, T., Yazidi, A., Lid, S., Upreti, R., Mofrad, A. A. & Nilsen, A. B. (2022). *Kartlegging av omfanget av hatefulle ytringer og diskriminerende ytringer mot muslimer*. OsloMet. Hentet fra: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2992278/Rapport%20endelig%20versjon%20Hatefulle%20ytringer.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2024). *Handlingsplan mot antisemittisme 2025–2030*. Regjeringen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-antisemittisme-2025-2030/id3073542/>
- Kristiansen, E. & Sonne, L. (2021). *Idrettsglede for alle. Arbeid for mangfold og mot rasisme* (Skriftserien nr. 64). Universitetet i Sørøst-Norge. Hentet fra: https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/d68e80a40ec14d07983a554ecdd50ed3/2021_64_kristiansen-sonne-1.pdf
- Kulturdepartementet. (2020). *Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer (2020–2023)*. Regjeringen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/no/dokumenter/handlingsplan-mot-diskriminering-av-og-hat-mot-muslimer-2020-2023/id2765543/>

- Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering* (LOV-2017-06-16-51). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>
- Lindh, O. H. (2022, 1. desember). *Hva er hatefulle ytringer? Nye avklaringer fra Høyesterett*. Lovdata. https://lovdata.no/artikkel/hva_er_hatefulle_ytringer_nye_avklaringer_fra_hoyesterett/4198
- Medietilsynet. (2023). *Allmennkringkastingsrapporten 2023*. Medietilsynet. Hentet fra: https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/allmennkringkastingsrapporter/240617_allmennkringkastingsrapport_nrk_2023.pdf
- Moe, V. (2022). *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2022. Befolkningsundersøkelse, minoritetsstudie og ungdomsundersøkelse*. HL-senteret. Hentet fra: https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemittisme/holdningsundersokelsene/holdningsundersokelsen-2022/hl-senteret_holdninger_til_joder_og_muslimer_web.pdf
- Moe, V. & Døving, C. A. (2022). *Diskriminerings erfaringer blant muslimer i Norge*. HL-senteret. Hentet fra: https://www.imdi.no/contentassets/81b9c85aed6e42c994cf812e6f491fc3/rapport_diskrimineringserfaringblantmuslimer.pdf
- Nevøy, I. (2022). *Høyrepopulisme, muslimfiendtlighet & sosiale medier: hvilket syn fremmer Marine Le Pen av islam på Twitter?* (Masteroppgave). MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn. Hentet fra: <https://mfopen.mf.no/mf-xmlui/handle/11250/3010565>
- NOU 2024: 3. (2024). *Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2024-3/id3027182/>
- NRK. (2023, 27. januar; opprinnelig 1996, 30. april). *Vedtekter og NRK-plakaten*. NRK. Hentet fra: <https://info.nrk.no/vedtekter/>
- Ording, O., Kolberg, M., Randen, A., Rognsvåg, S. & Hansen, A. J. (2019, 15.03.2019). *New Zealand-terroren: Antatt gjerningsmann refererer til Breivik i manifest*. NRK. Hentet fra: https://www.nrk.no/urix/new-zealand-terroren_antatt_gjerningsmann-refererer-til-breivik-i-manifest-1.14474279
- Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa. (2024). *Anti-Muslim Hate Crime*. OSCE. Hentet fra: <https://hatecrime.osce.org/anti-muslim-hate-crime>
- Pew Research Center. (2018, 29. oktober). *Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues*. Pew Research Center. Hentet fra: <https://www.pewresearch.org/religion/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/>

- Pew Research Center. (2019). *Globally, Social Hostilities Related to Religion Decline in 2019, While Government Restrictions Remain at Highest Levels*. Pew Research Center. Hentet fra: <https://www.pewresearch.org/religion/2021/09/30/globally-social-hostilities-related-to-religion-decline-in-2019-while-government-restrictions-remain-at-highest-levels/>
- Politidirektoratet. (2022). *Mangfold, dialog og tillit: Handlingsplan for politiets arbeid (2022-2025)*. Politiet. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter-strategier-og-horinger/pod/mangfold-dialog-og-tillit---handlingsplan-for-politiets-arbeid.pdf>
- Politidirektoratet og Oslo politidistrikt. (2024). *Hatkriminalitet i Norge 2023*. Politiet. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter-strategier-og-horinger/oslo/rapporter/anmeldt-hatkriminalitet-oslo/hatkriminalitet-i-norge-2023.pdf>
- Prop. 88 L (2012-2013). *Diskrimineringslovgivning (diskrimineringsloven om seksuell orientering, likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)*. Barne- og familiedepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-88-l-20122013/id718741/>
- Prop. 81 L (2016-2017). *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)*. Barne- og familiedepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-81-l-20162017/id2547420/>
- Proba samfunnsanalyse. (2023). *Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering* (Rapport 2023 -19). Proba. Hentet fra: <https://proba.no/wp-content/uploads/Rapport-2023-19-Barn-og-unges-erfaringer-med-rasisme-og-diskriminering.pdf>
- Politiets sikkerhetstjeneste (PST). (2024). *Nasjonal trusselvurdering 2024*. PST. Hentet fra: https://politietstryggingsteneste.no/globalassets/2024/nasjonal-trusselvurdering-2024/nasjonal-trusselvurdering-2024_uuweb.pdf
- Retriever. (2017). *Islam og muslimer i norske medier i 2016*. Retriever. Hentet fra: <https://frittord.no/attachments/6821a1e981bafa24fe55aeb2b093b08ddad942f8/204-20220411151715188036.pdf>
- Retriever. (2022). *Mediedekningen etter 22. juli. En analyse av norske mediers dekning av terrorangrepene som rammet Norge 22. juli 2011*. Fritt ord. Hentet fra: <https://frittord.no/nb/aktuelt/mediedekningen-av-22-juliterroren-er-kartlagt-fra-2011-til-2022>
- Samadian, L. P. (2023, 11. juli). Opplever mer hat blant skeive: – Jeg ble også angrepet. VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/i/5Be14m/thee-yezen-al-obaide-opplever-som-muslim-mer-hat-blant-skeive-jeg-ble-ogsaa-angrepet>

- Samfunnsøkonomisk Analyse. (2024). *Diskriminering i bankers utlånspraksis i Norge* (Rapport 13-2024). SA. Hentet fra: <https://samfunnsokonomisk-analyse.no/publikasjoner/diskriminering-i-bankers-utlanspraksis-i-norge>
- SSB. (2024, 5. juni). *Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/religion-og-livssyn/statistikk/trus-og-livssynssamfunn-utanfor-den-norske-kyrkja>
- Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Wollscheid, S., Lynnebakke, B., Fossum, L. W., & Bergene, A. C. (2021). *Konsekvenser av rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn: En kunnskapsoversikt* (Rapport 2021:22). NIFU. Hentet fra: <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2978279/NIFUrapport2021-22.pdf?sequence=6>
- Østerud, K. L., Rogstad, J., Falch, N. S., Huth, A. & Johansen, S. L. (2023). «Jeg er for mangfold, men ...». *Diskriminering av muslimer på arbeidsmarkedet: erfaringer, perspektiver og tiltak* (Rapport 2023:13). Oslomet: NOVA. Hentet fra: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3106050/NOVA-Rapport-13-2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Utgitt av:
Kultur- og likestillingsdepartementet

Bestilling av publikasjoner:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00
Publikasjoner er også tilgjengelige på:
www.regjeringen.no
Publikasjonskode: V-1051 B

Design: Melkeveien Designkontor AS
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
12/2024 – opplag 350

